

Sygn. akt V CSK 421/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)
SSN Irena Gromska-Szuster
SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa M. W.

przeciwko S. S.A. w P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 2 lipca 2015 r.,

skarg kasacyjnych obu stron od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 4 lutego 2014 r.,

- 1) odrzuca skargę kasacyjną powoda w części dotyczącej rozstrzygnięć zawartych w punktach 1 (pierwszym) i 3 (trzecim) zaskarżonego wyroku, a w pozostałym zakresie skargę tę oddala;**
- 2) uchyla zaskarżony wyrok w punkcie 3 (trzecim) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji, rozpoznający po raz pierwszy sprawę, oddalił powództwo spółki jawnej i B. C. o zapłatę odszkodowania, skierowane przeciwko pozwanej Spółce akcyjnej. Ustalił, że w umowie najmu lokalu użytkowego powodowie jako wynajmujący zobowiązali się dostarczyć pozwanej Spółce, będącej najemcą lokalu, zgodę Spółdzielni Mieszkaniowej na sprzedaż alkoholu w tym lokalu, a w braku tej zgody najemca był uprawniony wypowiedzieć umowę najmu w trybie natychmiastowym.

Oświadczenie Spółdzielni zawierające wymaganą zgodę zostało wystawione na rzecz franchisingobiorcy pozwanej Spółki. Po rozwiązaniu przez pozwaną umowy z franchisingobiorcą powodowie nie dostarczyli już pozwanej ponownego zezwolenia Spółdzielni Mieszkaniowej, co skutkowało oświadczeniem pozwanej o rozwiązaniu umowy najmu na podstawie § 3 ust. 6 tej umowy. Sąd ten uznał bezzasadność roszczenia o naprawienie szkody wynikłej z zaprzestania przez pozwaną opłacania czynszu najmu oraz z tytułu utraconych korzyści, wobec skutecznego wypowiedzenia przez pozwaną umowy najmu w następstwie nie wywiązania się przez powodów z umownego obowiązku uzyskania zgody na sprzedaż alkoholu, istniejącego w całym okresie związania umową.

Apelację powodów uwzględnił w części Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym z dnia 1 marca 2012 r., zasądając na rzecz powodów solidarnie kwotę 105.000 zł tytułem zapłaty czynszu oraz wynagrodzenia za późniejsze bezumowne korzystanie z lokalu po rozwiązaniu umowy.

Powództwo o zapłatę odszkodowania w pozostałej części, tj. w odniesieniu do kwoty 300.000 zł obejmującej, w ocenie powodów, utracone przez nich korzyści, Sąd ten uznał za bezpodstawne, bez jednoczesnego oddalenia apelacji powodów w tej części.

Skargę kasacyjną pozwanej, kwestionującą bezpodstawność przyjęcia konstrukcji solidarności czynnej po stronie powodów, uwzględnił Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 14 czerwca 2013 r. (V CSK 330/12), uchylając zaskarżony wyrok i przekazując sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zanegował zasadność przyjęcia przez Sąd Apelacyjny wężła solidarności czynnej po stronie powodów i uznał obowiązek najemcy zapłaty powodom czynszu w częściach odpowiadających ich udziałom we współwłasności lokalu, tj. po połowie wobec braku podstaw do zastosowania art. 370 k.c. w świetle postanowień umowy najmu.

W toku ponownego postępowania przed Sądem Apelacyjnym powód B. C. cofnął w całości apelację wniesioną w jego imieniu wobec zawarcia z pozwaną Spółką akcyjną ugody sądowej. Natomiast powodowa spółka jawna sprecyzowała żądanie, domagając się zasądzenia od pozwanej Spółki kwoty 52.500 zł wraz z odsetkami na rzecz M. W. jako jej sukcesora.

Na rozprawie apelacyjnej pozwana potwierdziła dokonanie zapłaty kwoty 105.000 zł wyłącznie powodowi B. C., ale cofnęła roszczenie restytucyjne w stosunku do niego wobec zawarcia z nim ugody sądowej. Następnie pozwana Spółka skierowała roszczenie restytucyjne wobec powoda M. W., żądając zasądzenia od niego kwoty 105.000 zł wraz z odsetkami.

Sąd Apelacyjny: 1) umorzył postępowanie apelacyjne wywołane apelacją powoda B. C.; 2) oddalił apelację spółki jawnej (obecnie M. W.) 3) oddalił wniosek restytucyjny strony pozwanej 4) zasądził koszty postępowania apelacyjnego i kasacyjnego od spółki jawnej (obecnie M. W.).

W ocenie Sądu Apelacyjnego pozwana była uprawniona i skutecznie wypowiedziała umowę najmu lokalu w trybie natychmiastowym, wobec niedostarczenia jej przez powodów zgody Spółdzielni Mieszkaniowej na sprzedaż alkoholu, koniecznej każdorazowo po zmianie podmiotu, któremu wcześniej zgody udzielono.

Powodom nie należy się jednak czynsz najmu ani odszkodowanie za bezumowne korzystania z lokalu po dniu 9 kwietnia 2010 r., ponieważ byli oni w zwłoce z odbiorem lokalu od pozwanej po skutecznym wypowiedzeniu stosunku najmu, co uzasadniało brak podstaw do uwzględnienia apelacji powoda, uznał Sąd Apelacyjny.

Oddalenie rozpoznawanego wniosku restytucyjnego strony pozwanej skierowanego wyłącznie wobec powoda M. W. uzasadnił Sąd tym, że bezspornie

należność w kwocie 105.000 zł pozwana uregulowała wyłącznie wobec powoda B. C., a nie wobec powoda M. W., a zwrotu można domagać się na podstawie art. 410 k.c. od strony, która nienależne świadczenie otrzymała. Skoro jest bezspornym, że powód M. W. tego świadczenia od pozwanej nie uzyskał, to pozwana nie może domagać się od niego zwrotu, stwierdził Sąd Apelacyjny.

Skargi kasacyjne od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 4 lutego 2014 r. wnieśli powód M. W. oraz pozwana Spółka.

Powód M. W. zaskarżył wyrok w całości, opierając skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej. Zarzucił naruszenie art. 233 § 1 w zw. z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. wskutek nierozpoznania zarzutów apelacyjnych i przyjęcia przez Sąd odwoławczy za własne ustaleń faktycznych Sądu I instancji, mimo zaleceń Sądu Najwyższego. Zarzut naruszenia art. 91 k.p.c. uzasadniono błędnym przyjęciem, że pełnomocnictwo procesowe obejmuje ex lege reprezentowanie strony przy ponownym rozpoznaniu sprawy po wyroku kasacyjnym Sądu Najwyższego.

Z kolei pozwana Spółka zaskarżyła wyrok w pkt 3, tj. oddalającym jej wniosek restytacyjny. Zarzuciła naruszenie art. 410 § 2 k.c. oraz art. 367 § 1 k.c. wskutek błędnego przyjęcia, że spełnienie uprzednio świadczenia wobec jednego z wierzycieli solidarnych nie powoduje zaspokojenia pozostałych wierzycieli solidarnych i że zwrotu można żądać tylko od tego wierzyciela, wobec którego świadczenie spełniono.

Skarżąca Spółka wniosła o uchylenie wyroku w pkt 3 i o wydanie orzeczenia reformatoryjnego uwzględniającego jej wniosek restytacyjny, a ewentualnie o uchylenie wyroku w pkt 3 i przekazania sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna powoda, zaskarzająca wyrok w całości, okazała się w części niedopuszczalna, ponieważ rozstrzygnięcia zawarte w punktach pierwszym i trzecim sentencji zaskarżonego wyroku nie są orzeczeniami niekorzystnymi dla strony powodowej. W judykaturze jest już ugruntowane stanowisko, że skarga kasacyjna, w części zaskarzającej rozstrzygnięcia korzystne

dla strony skarżącej, podlega odrzuceniu na podstawie art. 398⁶ § 3 w zw. z art. 398⁶ § 2 k.p.c. (v. postanowienie SN z dnia 25 lutego 2015 r., V CSK 450/14, niepubl.), ponieważ w tym zakresie jest niedopuszczalna z uwagi na nieistnienie po stronie skarżącej interesu w zaskarżeniu, czyli tzw. gravamen (por. uchwałę składu siedmiu sędziów z dnia 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC2014/11/108).

Wobec powyższego Sąd Najwyższy, działając na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c., odrzucił w pkt 1 skargę kasacyjną powoda w części dotyczącej rozstrzygnięć zawartych w punktach 1 i 3 zaskarżonego wyroku, a merytorycznie rozpoznał tę skargę w pozostałym zakresie, tj. w części zaskarzającej wyrok w pkt 2 oddalającym apelację strony powodowej.

Brak podstaw do uwzględnienia apelacji powoda co do żądania zapłaty czynszu najmu za okres po 9 kwietnia 2010 r. oraz zapłaty odszkodowania za bezumowne korzystanie z lokalu uzasadnił Sąd Apelacyjny aprobatą dla przyjętego za podstawę rozstrzygnięcia ustalenia, że strona powodowa nie zrealizowała swojego obowiązku w postaci przyjęcia przedmiotu najmu od najemcy, a więc dopuściła się zwłoki. Zwłoka strony powodowej z odbiorem lokalu od pozwanej po skutecznym zakończeniu stosunku najmu skutkowałą w ocenie Sądu Apelacyjnego bezzasadnością żądania zapłaty skierowanego do strony pozwanej (s. 11 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Tymczasem zarzuty strony powodowej naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów procesowych skarżąca uzasadnia kwestionowaniem przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia ustaleń faktycznych, zarzucając sprzeczność tych ustaleń faktycznych ze zgromadzonym materiałem dowodowym. Takie zarzuty nie mogły odnieść zamierzonego przez stronę skarżącą skutku, ponieważ z mocy art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące m.in. ustalenia faktów. Również Sąd Najwyższy orzekający wcześniej w tej sprawie nie poczynił żadnych „zaleceń” odnośnie do ustaleń faktycznych, jak twierdzi strona powodowa, ponieważ dokonał jedynie wiążącej Sąd odwoławczy wykładni prawa materialnego, do czego był uprawniony z mocy art. 398²⁰ k.p.c.

Nie okazał się również trafny zarzut naruszenia art. 91 k.p.c., a uzasadniony kwestionowaniem umocowania pełnomocnika powoda do występowania w postępowaniu apelacyjnym, toczącym się już po wydaniu przez Sąd Najwyższy w tej sprawie wyroku z dnia 14 czerwca 2013 r. (V CSK 330/12). Strona powodowa nie wskazuje na konkretny punkt spośród wymienionych w art. 91 k.p.c., którego naruszenie miałoby być konsekwencją występowania w ponownym postępowaniu apelacyjnym tego samego pełnomocnika procesowego powoda. Uzasadnienie w skardze kasacyjnej tego zarzutu stwierdzeniem, że „...powód nie był należycie reprezentowany i nie mógł w sposób należyty przedstawić swoich zarzutów oraz twierdzeń”, nie dowodzi naruszenia art. 91 k.p.c. (postanowienie SN z dnia 15 grudnia 2011 r., II CZ 127/11, niepubl.). Profesjonalny pełnomocnik powoda, formułujący ten zarzut w rozpoznawanej skardze kasacyjnej, nie kwestionował uprzednio skuteczności swojego umocowania, reprezentując powoda na rozprawie apelacyjnej w dniu 6 grudnia 2013 r. (k. 296), a następnie będąc zawiadomiony przez Sąd o terminie kolejnej rozprawy w dniu 4 lutego 2014 r. (k. 312), na której reprezentował powoda (k. 347).

Wobec braku w skardze kasacyjnej powoda uzasadnionych podstaw, Sąd Najwyższy oddalił tę skargę na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zakresie podlegającym dopuszczalnej merytorycznej jej ocenie (punkt 1 in fine wyroku).

Z kolei skarga kasacyjna strony pozwanej podlegała uwzględnieniu wobec trafności zgłoszonych w niej zarzutów błędnej wykładni wskazanych przepisów prawa materialnego, której konsekwencją było oddalenie wniosku restytucyjnego strony pozwanej skierowanego do powoda.

W ocenie Sądu odwoławczego, przeciwko uwzględnieniu wniosku o orzeczenie zwrotu przez powoda spełnionego świadczenia przemawia okoliczność, że powód owego świadczenia nie uzyskał, a zatem art. 410 i nast. k.c. nie uzasadnia skutecznego domagania się od niego zwrotu.

W piśmiennictwie i w judykaturze przeważa stanowisko, że materialnoprawną podstawę do orzekania przed sąd o zwrocie spełnionego świadczenia stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu, a ściślej rzecz biorąc - o nienależytym świadczeniu. Odosobnionym jest jednostkowy pogląd, że

art. 415 k.p.c. jest samodzielnią podstawą roszczenia o restytucję stanowiącą w tym zakresie normę materialnoprawną.

Zważyć należy, że niekwestionowanym elementem ustaleń faktycznych jest ustalenie, że w dacie spełnienia przez pozwaną całego świadczenia do rąk B. C. istniało prawomocne orzeczenie sądowe będące wówczas źródłem solidarności czynnej po stronie wierzycieli, tj. spółki jawnej i B. C. Skoro więc strona pozwana, jako dłużnik zobowiązany z mocy istniejącego wówczas prawomocnego wyroku, spełniła w całości świadczenie do rąk jednego z wierzycieli solidarnych (B. C.), to wskutek jego zaspokojenia, dług pozwanej wygasł względem wszystkich solidarnych wierzycieli (art. 370 § 1 k.c.), a więc także względem spółki jawnej, której sukcesorem stał się następnie powód. Innymi słowy, uwzględniając wskazane reguły określające istotę solidarności wierzycieli stwierdzić należy, że wygaśnięcie długu pozwanej z mocy art. 370 § 1 k.c. także wobec ówczesnie istniejącej spółki jawnej, będącej wówczas również solidarnym wierzycielem, w następstwie zaspokojenia B. C. (innego wierzyciela solidarnego), oznacza, że pozwana de iure spełniła świadczenie również na rzecz tej spółki jawnej, której bezspornym sukcesorem stał się następnie powód. Nie można więc zaaprobować stanowiska Sądu odwoławczego, że powód M. W. nie uzyskał od pozwanej świadczenia, a to tylko dlatego, że fizycznie go nie otrzymał. Z mocy art. 415 k.p.c. dla uwzględnienia wniosku restytucyjnego, na podstawie art. 410 § 2 k.c., istotne jest to, czy de iure doszło do spełnienia świadczenia na rzecz podmiotu przeciwko któremu wniosek restytucyjny został skierowany, a nie to czy podmiot ten świadczenie to fizycznie otrzymał. Zaspokojenie któregokolwiek spośród wierzycieli solidarnych wywołuje przecież skutek w postaci spełnienia świadczenia również na rzecz pozostałych wierzycieli solidarnych, skoro z mocy art. 367 § 1 k.c. dług wygasa względem wszystkich wierzycieli solidarnych.

Wobec powyższego zasadnym okazał się również zarzut błędnej wykładni art. 410 § 2 k.c., ponieważ w dacie wyrokowania przez Sąd odwoławczy (art. 316 k.p.c.) należało przyjąć, że świadczenie spełnione uprzednio przez pozwaną na rzecz wszystkich wówczas wierzycieli solidarnych poprzez zaspokojenie jednego z nich jest obecnie świadczeniem nienależnym, a to wobec późniejszego odpadnięcia

podstawy spełnienia tego świadczenia w następstwie zanegowania przez Sąd Najwyższy istnienia zobowiązania solidarnego po stronie wierzycieli.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy uwzględnił skargę kasacyjną strony pozwanej i orzekł jak w pkt 2 sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.